Իտալական պատերազմի իսկ կը ներկայացուի իբր «Խաչի» և «Մահիկի» միջև մղուած կռիւ մը։

Ասիկա զրպարտութիւն մը չէ, իրականութիւնն է։ Կիրասօնի մէջ հրատարակուող թերթին ըրած խօսքերը չմոռցաք կարծեմ։

Հիմա թողունք Թիւրք թերթերու խմբագրատունները և փոխադրուինք ընթերցող հասարակութեան մէջ։

Երևակայեցէք Վանի Կարճկան գաւառակը, կամ Բիթլիսի Խոյթ գիւղը։ Սրճարանի մը անկիւնը հօջա մը նստած «Թէրջիման» կամ «Թանին» կը կարդայ և իր շուրջը հաւաքուած բազմութիւն մը զինք մտիկ կընէ, երկինքէն պատգամ բերողի մը խօսքերը լսելու պէս։

Հօջան կը կարդայ «քրիստոնեաներու» կողմէ, «խաչին» կողմէ գործուած անհամար սպանութիւնները, ոճիրները, անիրաւութիւնները, յափշտակութիւնները։ Ունկնդիրները զարմանքով ու զայրոյթով կը հետևին ու կը լսեն, թէ քրիստոնեայ իտալացիները տղաքը ու կիները ջարդեր են, թէ՛ բուլգար քրիստոնեաները երկու իսլամ սպաններ են, թէ՛ Կրետէի քրիստոնեաները նորէն իսլամ մը խողխողեր են։

— Հը՜մ,—կըսեն անոնց մէջէն ոմանք,— «խընզըր գեավուր» ներուն դաս մը պէտք է տալ։

Ու իրենց շուրջ, իրենց դրացի գտնուող առաջին քրիստոնեան հայն է։ Ու այլ ևս պէտք չէ զարմանալ, երբ Խոյթի մէջ ութը հայ և Կարճկանի մէջ չորս հայ սպաննուին և Սղերդի մէջ խաչը անարգուի։

Եկուր դուն անոնց հասկցուր, թէ հայը և իտալացին, հայը և կրետացին, հայը և բուլգարը իրարմէ տարբեր են, թէ՛ մէկուն գործած ոճիրին, սպաննութեան համար միւսը յանցաւոր չէ, թէ՛ հայը իր հայրենակիցը, իր եղբայրն է, որ նոյնչափ շահ ունի այս երկրին մէջ ու նոյնչափ կազդուի դուրսէն եղած ոև է յարձակումէ մը կամ ոև է անիրաւութենէ մը։

Ոչ, անիկա, այդ թերթը ունկնդրող տըգէտ, միամիտ գիւղացին, գիտէ միայն, թէ ոճիրի, անիրաւութեան, յարձակումի ենթարկուողը իրեն պէս իսլամ մըն է, իր կրօնակիցն է և հայն ալ սպանիչներուն, անիրաւողներուն, յարձակողներուն կրօնակիցն է։

Ու ահաւասիկ խանգարուեցաւ այն համերաշխութիւնը, որուն համար արիւն քրտինք կը թափեն Թիւրք թերթերը և որուն համար կը դողան հայ թերթերը։

Ոչ, ո՜վ մեր Թիւրք պաշտօնակիցները, ձեր այդ մտայնութիւնը թօթափեցէք այլևս, եթէ անկեղծօրէն կուզէք, որ այս երկրին զանազան տարրերը իրարու հաշտ աչքով նային, ու որպէս զի կրօնքի Թիւր ըմբռնումները անանցանելի խրամատներ չըլլան միևնոյն հայրենիքին զաւակներուն միջև, ձգեցէք այլևս իսլամի քրիստոնեայի անիմաստ խօսքերը։

(«Ժամանակ») Յովհ. Պօղոսեան

ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(400-ամեակի առիթով)

—

Բոստոն, 17 յունիս (ն. տ.)

Յունիս 16 (ն. տ.) կիրակի Ամերիկայի հայ գաղութին և մասնաւորապէս Հայ Ուսանողական Միութեան մէջ պատմական նշանակելի օր մը հանդիսացաւ. առաջին՝ անոր համար որ Ատլանտեանի այս ասպնջական ափերուն վրայ՝ հայրենի հողէն վիթխարի անջրպետով մը բաժնուած՝ տարագիր հայ գաղութը հայ հոգիով ակաղձուն ժամ մը ըմբոշխնեց տօնելով հայ տպագրութեան 400-ամեակին գեղեցիկ հանդէսը։ Երկրորդ՝ հայ գաղութին ծոցէն նոր ծնած ու տակաւ կազմակերպուած ու բեղմնաւորած Ուսանողական Միութիւնը իր երախայրիք պտուղը տուաւ մեծ գոհողութիւններով կազմակերպելով հանդէս ու անոր կից ցուցահանդէսը։

Պէտք է յիշել սակայն, որ այս գաղութին մէջ հանդէսներ, հրապարակային ժողովներ այնքան յաճախ սարքուած են ու կը սարքուին, որ գրեթէ ալ հասարակ տեղիք դարձած են, չըսելու համար տաղտկալի։ Սակայն այս հանդէսը կը տարբերէր այս բոլորէն անով որ՝ ասիկա հանդէս մը ըլլալէ աւելի խրախճանքի, անպատում միացումի աղաղակ մըն էր փրցուած հայ կուրծքերէն հայ տպագրութեան 400-ամեայ երկարատև ու խոստմնալից գործունէութեան առիթով։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Բոստոնի Փէյն Միմօրիըլ Հօլի մէջ մայիս 26-ին (ն. տ.) կիրակի ժամը 3-էն մինչև 6։

Սրահին բեմը գրաւած էին կիսաբոլորակաձև Միութեան դիւանի անդամները, ամերիկահայ մամուլի ներկայացուցիչները, օրուան ատենախօսները և Բոստոնի օսմ. հիւպատոս Ավրամ Ֆախրի էֆէնդի։

Ուս. Միութեան ատենապետ տիար Ռ. Ս. Րապուլեան, Կօլըմբիա համալսարանէն ընթացաւարտ, քանի մը ազդու խօսքերով ժողովը բացաւ, շեշտելով օրուան հանդէսին բացառիկ կարևորութիւնը և յիշելով միանգամայն, որ Հայ Ուս. Միութիւնը զգալով զայս սարքեց այս ժողովը և յարակից ցուցահանդէսը, որ անդրանիկն է տարուան մէջ կատարուելիք նոյնօրինակ տօնախմբութեանց։

«Ազգի» խմբագրապետ տիար Արմենակ Ն. Նազարէթեան հայ գրչագրութեան պատմութիւնը ըրաւ, մէջ բերելով թէ «գրչագրութիւնը հայոց մէջ շատ կանուխէն գոյութիւն ունէր, զոր կապացուցանեն հինէն մնացած կարգ մը բառեր, օրինակ արձանագրել, գրոց եայլն։ Սակայն զանազան պատճառներով գրչագրուած գրքերը կորսուած են և ամենէն հինը ութերորդ դարէն անդին չանցնիր»։

Տիար Վահան Քիւրքճեանի «Հայ տպագրութեան պատմութիւնը» ուսումնասիրութեան ամփոփումը կարդաց Ուս. Միութեան փոխ-ատենապետ տիար Արսէն Զօրպաճեան Եյլ համալսարանէն։

«Ամերիկահայ տպագրութեան» ծագումին ու զանազան դիմայեղումներուն վրայ հետաքրքրաշարժ ուսումնասիրութիւն մը ներկայացուց անգլիերէն «Արմէնիա» թերթի խմբագիր տիար Արշակ Տ. Մահտէսեան։

Տիար Ա. Զամիչեան ներկայ հանդիսականներուն ներկայացուց օսմանեան հիւպատոսը եւ բեմ հրաւիրեց զայն խօսելու։ Հիւպատոսը հայ երիտասարդներու Ամերիկայի մէջ ցոյց տուած ուսումնատենչ ու յառաջադէմ ոգիին ու փայլուն յաջողութիւններու մասին դրուատալից ճառ մը խօսցաւ։

Մատնանշեց թէ հայը ինչ յառաջդիմական ու շինարար գործունէութիւն մը ունեցած է օսմանեան հողին վրայ, և ինչպէս լուսաւոր երկրի մը մէջ, որպիսին է Ամերիկան, կը գտնուին հայ երիտասարդներ, որոնք իրենց հազարաւոր մրցակիցները գլել անցնելով բարձր դիրքերու հասած են և նոյն իսկ ամերիկեան համալսարաններուն մէջ դասախօսելու պատիւին արժանացած են։

Յետոյ կարգով ներկայացուեցան ամերիկահայ մամուլի ներկայացուցիչները, որոնք աւուր պատշաճի շատ կարճ ուղերձներ ըրին։

«Ազգի» կողմէն խօսեցաւ՝ տիար Ա. Ն. Նազարէթեան, «Ասպարէզի» կողմէն՝ տիար Զէօքիւրեան, «Հայրենիքի» կողմէն՝ տիար Ս. Վրացեան, «Կոչնակի» խմբագրութեան կողմէն՝ դոքթ. Տ. Հ. Գապագճեան, «Հանդէս Ամսօրեայի» խմբագրութիւնն ալ հաճած էր իր ներկայացուցչին՝ տիար Տ. Տիքիճեանի միջոցով յայտնել իր զգացումները։

Նիւ-Եորքի հայ առաք. եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, Հայկական Միութեան, Պարսկահայ Կրթասիրացին և Փորթուգալեանի յոբելեանական յանձնախումբին կողմէ իբր ներկայացուցիչ ղրկուած էր տիար Ե. Մարութեան, որ ի դիմաց յիշեալ չորս հաստատութեանց շնորհաւորական խօսքեր ըսաւ։

Գ. ատենապետը պատեհութիւն տուաւ ներկայ հասարակութեան, որ կարճ խօսքերով իրենց բաղձանքները յայտնեն անոնք, որ կը փափաքին։ Տիար Կ. Գարակիւլեան, Գ. Կիրակոսեան և ուրիշներ ներբողալի խօսքեր ըրին Ուսան. Միութեան այս ձեռնարկութեան համար և առաջարկեցին, որ հանգանակութիւն մը բացուի ներկաներուն մէջ, գոյացած արդիւնքով գրքոյկ մը հրատարակելու՝ ի յիշատակ հայ տպագրութեան այս 400-ամեակի հանդէսին, որ միևնոյն ատեն ամերիկահայ գաղութին մէկ արժանի ձայնն ըլլայ։ Ներկաները գոհունակութեամբ ընդունեցին այս առաջարկութիւնը։ Հանգանակութեան արդիւնքն եղաւ 43 դոլար 20 սէնթ։

Միութեան ընդհ. քարտուղարը կարդաց շնորհաւորական նամակներն ու հեռագիրները, որ ղրկուած էին Նիւ-Եորքի Հայկական Միութեան մարմինէն, Մ. Փորթուգալեանի գրական յոբելեանի յանձնախումբէն, Խարբերդի Միաց. Կրթ. Ընկ. վարչութենէն, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութենէն, տիար Ա. Զօպանեանէ և զանազաններէ։

Իսկ հեռագրեր ղրկած էին դոքթ. Յ. Տատուրեան, դոքթ. Ն. Իգնայեան և «Կոչնակի» խմբագրութիւնը։

Հանդէսը վերջացաւ հանդիսականներու գոհունակ տպաւորութեան տակ։

Վահան-Մեսրոպ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Երևի հասարակութիւնից շատերը չը գիտեն, որ Թիֆլիսում գոյութիւն ունի մի հայկական ընկերութիւն՝ «Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկ.» անունով։

Այս Ընկերութիւնը հաստատված է 1910 թ. յունվարի 13-ին և նպատակն է՝

«§ 1. Տարածել լուսաւորութիւն։

«Այս բանի համար թոյլ է տրվում.

«ա) Հրատարակել հայերէն լեզուով ինքնուրոյն և թարգմանական ամեն տեսակ գրքեր, քարտէզներ, պատկերներ և տպագրական ուրիշ գործեր, բ) տարածել թէ սեփական և թէ ուրիշների հրատարակութիւնները. բացի այս՝ Ընկերութիւնը իրաւունք ունի հրատարակել նաև պարբերական հրատարակութիւններ»։

Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, այս Ընկերութիւնը շատ գովելի նպատակ ունի, վերին աստիճանի կօրրէկտ կանոնադրութիւնով, առանց զանազան տենդէնցիաների։

Այս Ընկերութեան նախատիպը կազմում էր նախկին «Թիֆլիսի Հայոց Հրատ. Ընկ.»-ը որը փակվեց Գօլիցինի կառավարչապետութեան ժամանակ։ Այս Ընկերութիւնը իր վերջին շրջանում մեծ գործունէութիւն ցոյց տուեց շնորհիւ մշակական կուսակցութեան եռանդուն գործունէութեան. տարեկան հրատարակութիւնները խոշոր թիւ էին հասնում, նաև Ընկերութեան բիւջէի գումարը։

Սպասելի էր, որ այդպիսի օրինակելի նախորդ ունենալուց յետոյ՝ մեր վերև յիշած Ընկերութիւնը կը գնայ իր նախորդի շաւղով։

Տեսնենք արդեօք այդպէ՞ս է։

Կ. Հ. Հրատ. Ընկ.-ը իր գոյութեան առաջին երկու տարում ընդամենը հրատա-